

УДК 37.014:330.34.014.2:351.851

Л. Тупичак

ІННОВАЦІЙНИЙ ОСВІТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Розглянуто стан реформування системи вищої освіти в контексті становлення економіки знань. Окреслено зв'язок між фінансуванням освітньої галузі та конкурентоспроможністю країни. Описано складові інноваційного освітнього менеджменту. Запропоновано залучення громадськості до контролю за якістю освітніх послуг.

Ключові слова: інноваційний менеджмент, інноваційний розвиток, економіка знань, конкурентоспроможність, якість освітніх послуг.

В умовах сьогодення вища освіта виконує завдання забезпечення потреб ринку праці у висококваліфікованих кадрах. Ключову роль у соціально-економічному розвитку країни як інституті суспільства відіграє система вищої освіти, ефективність діяльності якої значною мірою залежить від рівня її фінансування. Удосконалення фінансово-економічного механізму у сфері вищої освіти – це один з основних кроків до удосконалення освітнього процесу. Реалізація нових підходів, зокрема, запровадження інноваційного менеджменту вплине на розвиток освітньої галузі та забезпечить інтеграцію України у світовий простір.

Дієве поєднання досвіду і традицій вітчизняної освіти, а також своєчасне впровадження інновацій у систему вищої освіти дасть можливість реформувати її в контексті становлення економіки знань. Уся сукупність цих дій матиме значний вплив на розвиток освіти і забезпечення її якості. Тому ринкова спрямованість і впровадження інноваційного менеджменту в галузь освіти постає як загальна вимога, норма й стандарт стабільного розвитку держави і суспільства. Саме вдосконалення системи вищої освіти відкриває для України можливість просуватися європейським шляхом, де високий інтелектуальний потенціал є запорукою інноваційно-інвестиційної моделі розвитку суспільства. Інвестування в освіту є чинником не лише формування, але й постійної підтримки інноваційної конкурентоспроможності регіону [1]. Під час прийняття рішень щодо реалізації інновацій та створення пріоритетних напрямів реформування доцільно виконати роботу щодо оцінки якості освітніх послуг та проаналізувати зв'язок між фінансуванням освітньої галузі та конкурентоспроможністю країни.

У вітчизняних наукових дослідженнях Т. Ілляшенко, Є. Матвіїшина, Л. Юрчук вже проаналізовано нові підходи до управління системою підготовки фахівців, охарактеризовано зв'язок між фінансуванням освітньої галузі та конкурентоспроможністю країни, визначено складники інноваційного менеджменту. Міністр освіти і науки Д. Табачник поінформував, що з 2013 р. відповідно до Програми економічних реформ розпочато третій, заключний, етап, який має продовжити низку дій щодо підвищення конкурентоспроможності української освіти та її інтеграції в єдиний європейський та світовий освітній простір.

Важливо зауважити, що на сьогодні освітні процеси повинні відбуватися в тісному взаємозв'язку з вимогами сучасності. Україна вже розпочала модернізацію системи

освіти в частині контролю якості освіти та вдосконалення фінансово-економічного механізму у цій сфері.

Метою статті є наукове обґрунтування підходів щодо розвитку організаційного механізму фінансування закладів вищої освіти та запровадження інноваційного освітнього менеджменту як інструменту управління якістю освітніх послуг.

На сьогодні освіта є однією з найважливіших життєвих функцій суспільства, оскільки формує особистість та надає їй відповідне становище в соціумі. Саме конкурентоспроможність освітніх послуг формує становище України у світі. Впровадження інновацій в освітній процес, застосування нових підходів внесуть зміни в реалізацію нових методів та форм у розвитку якості освіти загалом. Шлях до поліпшення якості життя стимулює бажання отримувати якісні освітні послуги, а недостатньо спланований механізм діяльності затримує принцип сталості [2].

Поетапні кроки щодо реформування і розвитку в освіті і науці вже на сьогодні реалізує Міністерство освіти і науки шляхом виконання таких цілей:

- соціальної справедливості (введення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників шкіл);
- економічного розвитку (поетапного збільшення заробітної плати та стипендій);
- раціонального використання коштів (створення тендерних комісій у ВНЗ);
- міжнародного співробітництва (співпраця з іноземними партнерами та навчальними закладами інших країн).

Доцільно зазначити, що на сьогодні стрімкого розвитку набуває процес глобалізації ринків та причетний до нього процес загострення конкуренції. Система освіти в Україні вже протягом тривалого часу перебуває у стані реформування, результати якого не завжди однозначні. Із приєднанням до Болонського процесу зусилля щодо реформування вітчизняної системи освіти набули ознак системності та цілеспрямованості, що робить наслідки реформування прогнозованішими як за результатами, так і за організацією.

Одним із елементів реформування системи освіти в Україні є створення сучасних систем управління якістю надання освітніх послуг. Можна виділити низку причин, які стимулювали в Україні роботу у сфері якості вищої освіти. Основна з них – перегляд самого поняття “якість” стосовно вітчизняної вищої освіти та навчального закладу.

Якість вищої освіти (і не лише в Україні) традиційно торкалась лише змісту та форми навчального процесу. Зміст навчального процесу, як правило, базується на кваліфікації і досвіді викладачів. Однак швидкоплинність змін, що відбуваються у світі, примушує переглянути усталені поняття.

У процесі перегляду понять ані структура, ані форма навчального процесу не можуть залишатися осторонь від процесу змін. Передусім це означає, що нові уявлення щодо якості надання освітніх послуг будуть стосуватись не “косметичної адаптації” ВНЗ до нових умов, а необхідності докорінної перебудови засад її діяльності [3]. Міністерством освіти, науки, молоді та спорту України уже визначено найактуальніші пріоритети на 2013 р., а саме:

1. Розвиток мережі дошкільних навчальних закладів, забезпечення доступу кожній дитині до дошкільної освіти.
2. Забезпечення якості та доступності загальної середньої освіти.
3. Кожній дитині – можливості для розвитку творчих здібностей. Розвиток позашкільної освіти.
4. Модернізація професійно-технічної освіти.

5. Розвиток вищої освіти.

6. Розвиток науки та інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національної економіки [4].

Отже, реформи щодо розвитку освіти і науки з удосконалення фінансово-економічних дій, залучення інноваційних підходів та всебічна відповідальність за невиконання поставлених завдань не поставлять під загрозу майбутні покоління, а освітня галузь стане конкурентоспроможною. Результатом цієї діяльності повинен стати прогрес в освітній галузі.

На сьогодні на ВНЗ покладається завдання щодо запровадження сучасних систем управління якістю надання освітніх послуг і основним спонукальним чинником за цього є, з одного боку, необхідність відповідати вимогам жорсткого конкурентного середовища на світовому ринку освітніх послуг, а з іншого – обов'язок підготовки фахівців, здатних свідомо і зі знанням справи відповідати вимогам сьогодення [5].

На нашу думку, удосконалення системи показників оцінки результативності ВНЗ мають відповідати таким складовим:

- фінансуванню розвитку освіти;
- ефективному плануванню видатків на ВНЗ;
- створенню та реалізації цільових програм, спрямованих на інновації (методологічні, організаційні, технологічні);
- реалізації проєктів у рамках цільових програм та застосування інновацій у навчальному процесі;
- задоволенню соціально-культурних та ресурсних потреб держави та бізнесу у кваліфікованих трудових ресурсах.

Вироблення ж чіткої стратегії у децентралізації системи управління, розширенні автономії ВНЗ призведе до самостійності у виборі організаційної структури, підбору і розстановки кадрів, створенню взаємозв'язків з іншими суб'єктами навчального процесу (вітчизняними та закордонними) відповідно до статуту та законодавства. Ці дії дозволять ВНЗ розвиватися відповідно до умов та обставин, в яких вони перебувають, та самостійно вдосконалювати свій розвиток [6].

Отже, вдосконалення такого організаційного механізму має забезпечуватися насамперед стратегією, яка складається з розвитку людських, матеріальних та управлінських чинників, та ще не менш важливих складників:

– партнерства та співпраці вищої освіти з міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями та бізнес-середовищем України, формування та ефективне функціонування якого дозволяє досягти рівня інтеграції суб'єктів професійної спільноти і забезпечити максимальний синергетичний ефект від спільної, стратегічно орієнтованої на розвиток діяльності;

– системи дистанційної освіти, що має будуватися на принципах безперервності, демократизації, інтеграції та глобалізації.

Якщо розглянути питання про фінансування освітньої галузі, то не менш важливу роль відіграє планування видатків на освіту. Зазвичай об'єктами такого планування є фінансова діяльність та фінансові операції навчального закладу. Планування впроваджується для оптимізації управлінських рішень та забезпеченості їх фінансування. Це фінансове планування має забезпечуватися згідно з об'єктивною потребою, комплексністю та контролем за використанням отриманих ресурсів.

Організаційний механізм фінансування закладів вищої освіти зображений на рис. 1.

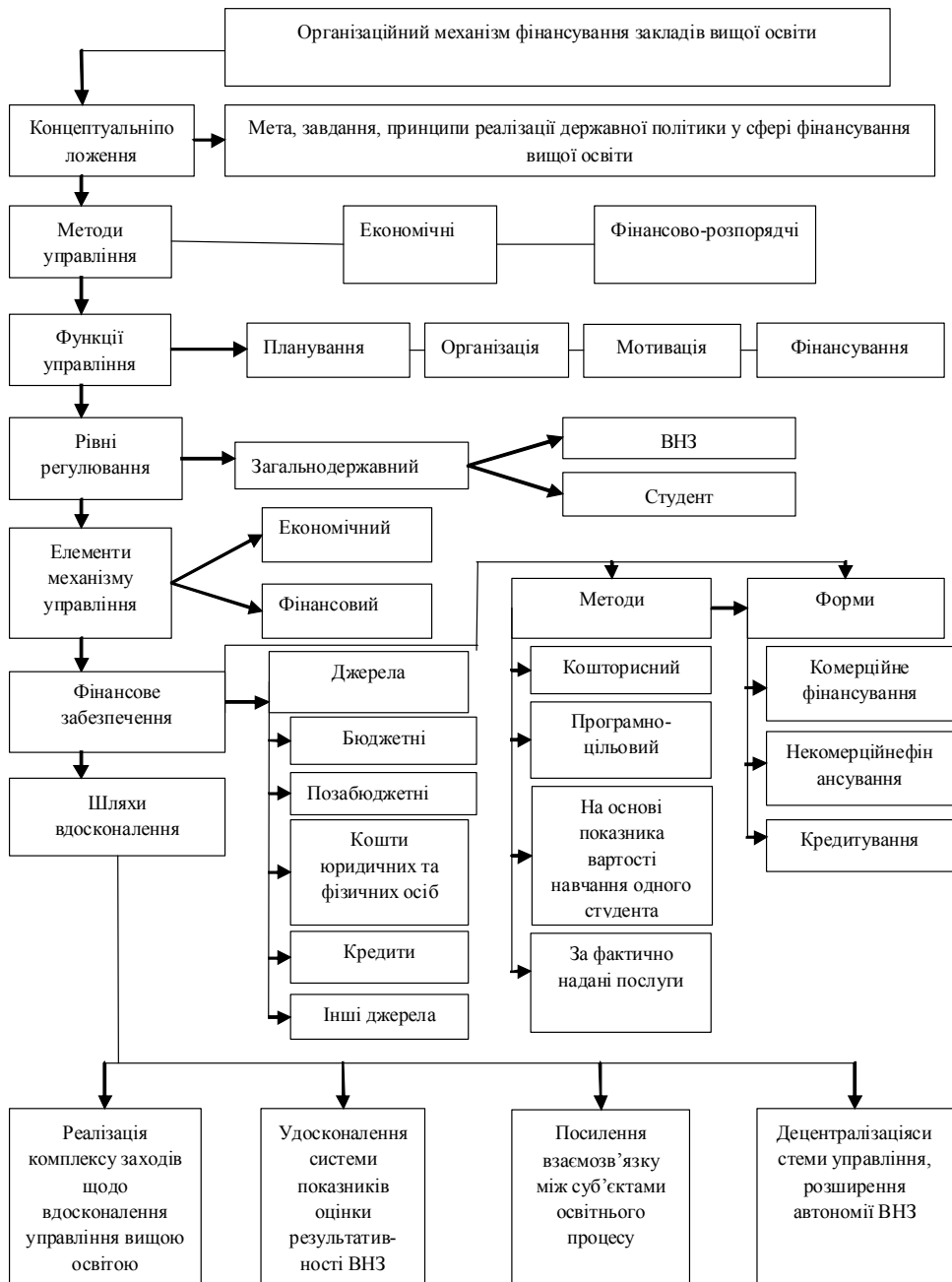

Рис. 1. Організаційний механізм фінансування закладів вищої освіти

Примітка: власна розробка автора.

Реформування вищої освіти в контексті становлення економіки знань та забезпечення якості вищої освіти пропонується реалізовувати відповідно до

стратегії. До стратегічних напрямів удосконалення фінансування вищої освіти належать:

1. Реалізація комплексних заходів щодо вдосконалення управління вищою освітою.
2. Удосконалення системи показників оцінювання результатів діяльності ВНЗ.
3. Посилення взаємозв'язку між суб'єктами освітнього процесу.
4. Децентралізація системи управління, розширення автономії ВНЗ.

Для реформування системи вищої освіти в Україні, окрім удосконалення фінансово-економічних кроків, доцільно впроваджувати інноваційний менеджмент, що вкрай необхідний для розвитку освіти України і має орієнтуватися на світові стандарти та принципи розвитку освіти інших розвинутих країн. Інновації в цій галузі містять комплекс заходів, що спрямовані на розвиток нових методів надання освітніх послуг з урахуванням світових тенденцій. Упродовж останніх років спостерігається активний обмін кадрами між державами світу, що є беззаперечним фактом розвитку кадрового потенціалу відповідно до світового рівня. На сьогодні інновації доцільно запроваджувати в освітній процес на основі таких принципів:

- забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх громадян та на всіх етапах;
- удосконалення якості викладання та створення ефективної системи його моніторингу;
- інформатизації всіх рівнів освіти та ширшого впровадження інформаційних технологій;
- якісного вдосконалення системи перепідготовки і підвищення кваліфікації викладацько-управлінських кадрів.

Особливо пріоритетним завданням є не запровадження окремих інновацій, а реалізація цілісних комплексних стратегій, які повинні бути забезпечені з правового та економічного боку. Ці комплекси мають бути більш адаптовані до мінливості суспільства та його потреб. Проте реалізація вищенаведених принципів можлива за умови дієвого фінансового забезпечення та механізму взаємодії його складників.

Одним із основних чинників дієвого функціонування системи освіти є система менеджменту (управління). Для ефективного управління потрібно дотримуватися певного управлінського алгоритму, який складається з комплексу послідовних дій, взаємопов'язаних між собою та інноваційно-спрямованих [7].

Доцільно розглянути інноваційний менеджмент, який складається:

- 1) інформаційного менеджменту;
- 2) управлінського менеджменту;
- 3) системи менеджменту якості освітніх послуг;
- 4) організаційного менеджменту;
- 5) оперативного менеджменту та реалізації управлінських рішень.

Інформаційний менеджмент складається з сукупності завдань управління, що містять дії та завдання, які базуються на інформації. Ця складова частина інноваційного менеджменту є доволі важливою, оскільки інновації залежать від потреб суспільства, науково-технічного розвитку тощо. Тому в освіті вагомою є інформаційна складова частина, оскільки від неї залежить виховання кадрового потенціалу, що відповідатиме новітнім запитам розвитку суспільства.

Управлінський менеджмент призначений забезпечувати функціонування системи освіти загалом і окремих її складників. Він у моделі займає друге місце після інформації,

оскільки і відповідатиме за її реалізацію та виконання всіх завдань спрямованих на успішне функціонування системи освіти.

Визначення системи якості менеджменту освітніх послуг – ще одна складова частина інноваційного менеджменту, оскільки інновації в оцінюванні якості освітніх послуг є основним пріоритетом управління галуззю. На сьогодні в Україні проводяться реформи у системі вищої освіти, під час яких впроваджується європейський освітній досвід, зокрема система оцінювання знань. Проте доцільно запровадити комплексну систему оцінювання освіти. Тому менеджмент якості повинен виконувати саме таку функцію.

Організаційний менеджмент не менш важливий чинник, адже навчально-методичне інформаційне забезпечення та висококваліфікований кадровий потенціал разом із матеріально-технічним рівнем дасть змогу бути конкурентоспроможними одночасно з тенденціями науково-технічного прогресу.

Оперативне реагування на зміни в освітньому процесі, інноваційний розвиток, реалізація управлінських рішень з удосконалення освітнього механізму забезпечать інтеграцію України у світовий простір і дозволять швидко реагувати на динамічні зміни, які на сьогодні відбуваються в галузі.

Пропонуємо модель системи інноваційного менеджменту, зображену на рис. 2.

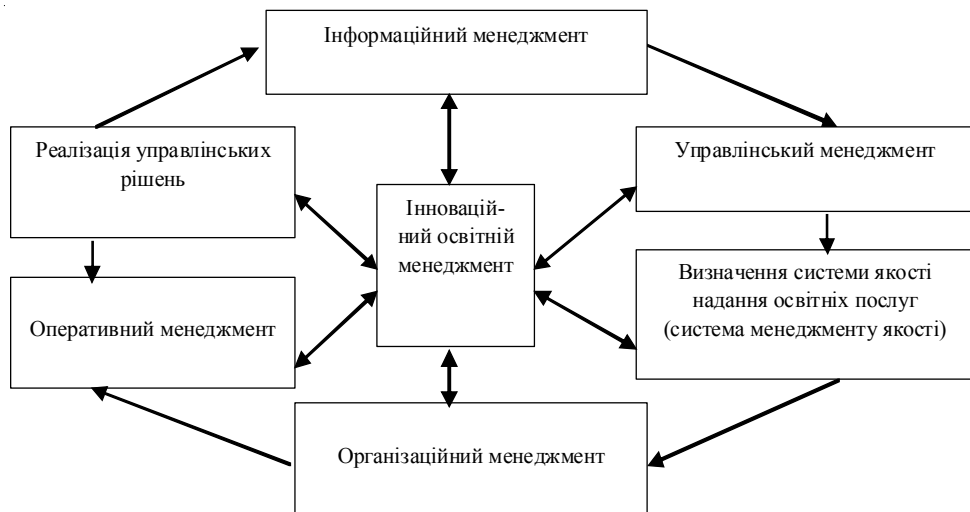

Рис. 2. Модель системи інноваційного менеджменту

Примітка: власна розробка автора.

Ця модель відображає закритий цикл послідовності взаємодій складників інноваційного менеджменту.

Варто зазначити, що під час впровадження менеджменту, постає чітка вимога до освітніх закладів – надання якісних освітніх послуг, контроль за якими має здійснюватися за участі як державних органів, так і громадськості. Отож державний контроль повинен захищати та представляти інтереси споживача освітніх послуг, слідкувати за учасниками освітнього процесу на предмет виконання своїх зобов'язань та здійснювати стратегічне управління сферою освіти загалом. Щодо громадського контролю, то він має

забезпечувати прозорість та публічність використання ресурсів та посилювати підзвітність установ.

Комплекс усіх заходів щодо вдосконалення управління якістю вищою освітою можливий за умови реалізації таких управлінських дій:

- визначення стратегії управління системою вищої освіти та пріоритетних напрямів вдосконалення її елементів;
- моніторингу якості наданих освітніх послуг;
- постійного відстеження (оцінки) стану системи через залучення громадськості та проведення соціальних опитувань;
- розробки стратегії з поетапним виконанням;
- ініціювання до участі всіх елементів системи вищої освіти, для раціоналізації та ефективності використання необхідних ресурсів;
- заохочення ініціативи суб'єктів навчання до інновацій та вдосконалення навчального процесу.

Створений освітній ринок на сьогодні потребує ще одного підходу у вигляді контролю за якістю освітніх послуг за рахунок участі громадськості, а територіальна громада є стейкхолдером-замовником і споживачем освітніх послуг. Відповідно до статуту територіальних громад, громада бере на себе відповідальність за ресурсне забезпечення та матеріально-технічну підтримку регіональної освіти, виступає соціальним партнером і координатором освітніх програм. Проте доцільно зазначити, що на сьогодні не на належному рівні відбувається формування громадського запиту на якість освіти через моніторинг, громадські дискусії, а організація обговорення ідей реформування в широких колах громадськості чи ЗМІ здійснюється епізодично. Розробка, прийняття та реалізація методів і заходів стимулювання інноваційної діяльності освітніх закладів у регіоні доступні лише управлінцям міського, обласного та районного рівнів.

На сьогодні перед владою має стояти нагальне питання – формування незалежної експертної спільноти та використання міжнародного досвіду участі громадськості в управлінні та контролі якості освіти. Для оцінки якості послуг украї необхідна громадська експертиза, яка у процесі проведення моніторингу повинна керуватись такими принципами: об'єктивністю, незалежністю, компетентністю, системним підходом, ефективністю. Адже громадська підтримка – важливий пріоритет у модернізації регіональної освітньої системи та державної загалом, бо результат від отриманих освітніх послуг виявляється лише через тривалий час і вимірюється результатом на ринку [8].

Можемо констатувати, що вплив громадськості на систему освіти на сьогодні, доволі обмежений, тому навряд чи можна говорити про залучення громадського компонента в управління освітою, який за цього не наділений ні правами, ні відповідальністю за її подальший розвиток. На нашу думку, розробка нових критеріїв оцінки результативності діяльності навчальних закладів, які будуть доступні широкому колу громадськості, допоможуть оцінити якість та ефективність самої діяльності, посилять відповідальність та підвищать прозорість у ВНЗ.

Висновки

Дієвим кроком становлення нового типу управління в освіті є підтримка позитивного досвіду, реалізація нових підходів та їх поширення в самій системі. Реалізація вищенаведених підходів у частині запровадження інноваційного менеджменту, удосконаленні фінансово-економічних механізмів, громадського контролю за якістю надання освітніх послуг відіграють ключову роль у соціально-економічному розвитку

країни та системі освіти загалом. У процесі прийняття важливих рішень щодо реформування системи вищої освіти доцільно приділяти увагу ключовому чиннику – якості освіти. Однак основним аспектом визначення ключових проблем та реального стану освітньої галузі має стати процес моніторингу, що здійснюватиметься громадською експертизою. Перспективою подальших досліджень стане аналіз стану і розробка пропозицій для створення нових можливостей для позитивних змін якості освіти у найближчі роки.

Література

1. Матвійшин Є. Г. Інвестування в освіту як засіб підтримки інноваційної конкурентоспроможності регіону / Є. Г. Матвійшин // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 27 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — С. 225—234.
2. Ілляшенко Т. О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи / Т. О. Ілляшенко, І. О. Радіонова // Механізм регулювання економіки [Текст]. — 2010. — № 1. — С. 223—229.
3. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах [Текст] : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — 328 с.
4. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Текст] : Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/128/2013#n22>.
5. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах... — 328 с.
6. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент [Текст] / О. В. Бондар. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 388 с.
7. Ілляшенко Т. О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи... — С. 223—229.
8. Юрчук Л. Роль громадськості у формуванні освітніх послуг / Л. Юрчук // Нова педагогічна думка [Текст] : наук.-метод. журн. — 2012. — № 4. — С. 206—209.

L. Turychak

INNOVATIVE EDUCATIONAL MANAGEMENT AS AN ADMINISTRATION TOOL OF EDUCATIONAL SERVICES QUALITY

The state of higher education system reforming in the context of formation of the economy knowledge is considered. The relationship between funding of the educational sector and the competitiveness of the country is described. The components of innovative educational management are described. Public involvement in monitoring the quality of educational services is suggested.

Key words: innovative management, innovative development, economy of knowledge, competitiveness, quality of educational services.